

Om Christiern den Andens saakaldte geistlige Lov eller
Loven for Landet. *)

Af Prof. C. F. Allen.

Afhandlingen gaaer ud paa at vise, at Christiern den Andens saakaldte geistlige Lov eller Loven for Landet virkelig er bleven udgivet som Lov og har havt Gyldighed og Anvendelse som saadan, medens det efter de af vore Lovhistorikere Kolderup-Rosenvinge og J. E. Larsen anstillede Undersøgelser almindelig har været antaget, at den geistlige Lov aldrig fik Lovskraft, men forblev Udkast. I det Punkt, at Loven aldrig blev mere end et Udkast, ere Begge enige, men med den Forskjel, at Rosenvinge antager, at Udkastet er ældre end den saakaldte verdslige Lov eller Kjøbstædloven, og ligger til Grund for denne, medens J. E. Larsen mener, at Udkastet er yngre end Kjøbstædloven og bestemt til at udgives som særskilt Lov, hvilket Tidsomstændighederne hindrede. Af Loven for Landet besidde vi kun eet Haandskrift, og af dettes Beskaffenhed fremgaaer tydeligt, at vi her ikke have den færdige og udarbejdede Lov for os, men kun et Udkast. Dette er ogsaa paa det Klareste godtgjort af Rosenvinge, og denne Forfatter viser tillige, at den Datum, 26 Mai 1521, som Loven fører i Udkastet, beroer paa en grov Misforstaaelse, idet Dateringen er hentet fra Kongens Forordning om Skibbrud og Vrag, der er optaget i Slutningen af Udkastet. To Ting kunne saaledes ansees for afgjorte, nemlig at Loven for Landet, eller den saakaldte geistlige Lov, saaledes som den foreligger i det eneste forhaandenværende Haandskrift, og saaledes som den er trykt første Gang af Peder Resen 1684, kun er et Udkast, og at den Datering, den har,

*) meddelt den 22. Marts 1867.

26 Mai 1521, er falsk. Men Rosenvinge bliver ikke staaende herved; han paastaaer, at Kongen i Aaret 1521 slet ikke har udgivet nogen Lov for Landet, og at det Udkast, vi have, aldrig er blevet andet end et Udkast. De Grunde, hvorpaa Rosenvinge støtter denne Paastand, ere, som i Afhandlingen nærmere paaviist, dels i sig selv svage, dels tabe de deres Beviiskraft, naar man, hvad der Intet er til Hinder for, imod dem opstiller den Mulighed, at det Udkast, vi besidde, i Løbet af 1521 er bleven gennemgaaet og omarbejdet tilligemed Udkastet til Kjøbstædloven, og udkommet som Lov omtrent samtidig med Kjøbstædloven. Som Grund, hvorfor Loven for Landet blev henlagt, anfører Rosenvinge den «kritiske Stilling», hvori Kongen ved Slutning af Aaret 1521 formeentlig skal have befundet sig, og som gjorde, at han maatte vogte sig for ved nye nærgaaende Bestemmelser at forøge de høiere Stænders Misnøie. Især udøvede den pavelige Udsending Frants de Potentia, der var hidsendt i Anledning af det stokholmske Blodbad, et mægtigt Tryk paa Kongen. Saaledes forstaaer man først, mener Rosenvinge, dels at flere Bestemmelser Geistligheden vedkommende, som findes i Udkastet, slet ikke ere blevne optagne i Kjøbstædloven, dels at andre kun optoges i en formildet Form. Men den kritiske Stilling, hvori Kongen siges at have befundet sig ved Slutningen af 1521, beroer paa en Vildfarelse. Hans Stilling kunde paa den Tid aldeles ikke vække nogen Bekymring hos ham eller bevæge ham til at træde et eneste Skridt tilbage. Den Rolle, man almindelig lader Frants de Potentia spille, hviler paa en Række Misforstaaelser, som skrive sig fra Gram. Kongen gav efter i det Punkt, som vedrørte de svenske Bispers Henrettelse, hvilket han ikke vel kunde undgaae, og lod Didrik Slagheck falde; men for Resten har, som i Afhandlingen nærmere paaviist, Frants de Potentia aldeles ikke udøvet noget Tryk paa Kongen eller været Gjenstand for nogen særdeles Opmærksomhed; tværtimod tillod Kongen sig i hans Nærværelse Handlinger imod Kirken, der viste den største Ringeagt for

Paven og hans Legat. Hvad det angaaer, at nogle Bestemmelser Geistligheden vedkommende i Kjøbstædloven have en mildere Form end i Udkastet, da kan derpaa aldeles ingen Vægt lægges ligeoverfor den Kjendsgjerning, at Kjøbstædloven dog indeholder saa nærgaaende Bestemmelser om Geistligheden som Forbud mod Appel til Rom, Forbud mod Erhvervelse af Jordegods, Op-hævelse af næsten hele Geistlighedens Jurisdiktion o. s. v. Imod slige Ting blive hine Formildelser sande Ubetydeligheder og uden Beviiskraft for det, som Rosenvinge vil bevise. Desuden har den hele Argumentation fra slige Forskjelligheder mellem Udkastet og Kjøbstædloven intet ret Fodfæste, da man slet ikke veed, hvad Skikkelse Udkastet fik, inden det blev Lov. Det er jo meget muligt, at hine skarpe Udtryk ere blevne mildnede i Loven for Landet ligesaavel som i Kjøbstædloven.

Man skulde ventet, at det Resultat, hvortil Rosenvinges Undersøgelse vilde føre, var, at Udkastet for Landet aldeles var blevet henlagt af Kongen. Men Rosenvinge antager, at det benyttedes som Grundlag for Kjøbstædloven. Denne Antagelse fører til store Vanskeligheder og Modsigelser; thi Udkastet er bestemt udpræget som en Lov for Landet, og Kjøbstædloven ikke mindre bestemt som en Lov for Kjøbstæderne, saa den Ene ikke let kunde tjene til Grundlag for den Anden. Rosenvinge anfører vel til Styrke for sin Mening en Deel Bestemmelser i Udkastet, som ikke synes at være paa deres rette Plads i en Lov for Landet, men sigte til Kjøbstædforhold. Men det lader sig ved nærmere Undersøgelse af disse Steder paavise, at de allerfleste af dem i en eller anden Henseende havde Interesse for Landboerne, og hvad de enkelte angaaer, med hvilke dette ikke er Tilfældet, maa erindres, at man i hiin Tid ikke var stræng i at systematisere, saa det let kunde hændes, at enkelte Bestemmelser fik en mindre rigtig Plads.

J. E. Larsen antager, at Udkastet er yngre end Kjøbstædloven og forfattet henimod Slutningen af 1522. Hvad der med saa liden Føie bemærkedes om Kongens «kritiske Stilling» i

Slutningen af 1521, finder fuld Anvendelse paa hele den sidste Halvdeel af Aaret 1522. Kongen var da saa ompændt af Farer og Vanskeligheder, at det er meget lidet sandsynligt, at han i den Tid har kunnet sysselsætte sig med et stort Lovgivningsarbejde. De Grunde, J. E. Larsen anfører derfor, ere heller ikke stærke. Han henviser til, at i Udkastet citeres Kongens Forordning om Skolevæsenet, og i denne Forordning forekommer Benævnelsen Skultus, hvilken Embedsmand først indførtes ved Kjøbstædloven af 6 Januar 1522: følgelig er Udkastet yngre baade end Skoleforordningen og Kjøbstædloven. Endvidere paa-viser han, at et Par Steder citeres Bestemmelser, som findes i Kjøbstædloven, temmelig tydeligt i Udkastet, som altsaa er yngre end denne Lov. Men disse Bemærkninger tabe deres Beviis-kraft, naar man antager, hvad der er al Grund til, og som i alt Fald kan sættes som muligt, at Udkastene baade til Skoleforordningen og de to Love have været under Arbejde i Aaret 1521 og bestemte til at udgives omtrent samtidigt. I saa Fald vilde der Intet være til Hinder for, at der henvistes fra den ene Lov til den anden, eller at en Benævnelse bruges i den ene, som først formelig indføres ved den anden. J. E. Larsen finder ogsaa, at en og anden Bestemmelse er bedre udtrykt i Udkastet end i Kjøbstædloven, hvilket ogsaa skulde tjene til at vise, at Udkastet som det fuldkomnere er yngst. Men Bedømmelsen af det ene Udtryks Fortrin fremfor det andet beroer nærmest paa et Skjøn.

Efterat Afhandlingen har viist det Uholdbare i de Grunde, som ere fremsatte for, at Udkastet aldrig har faaet Lovskraft, anføres flere ydre Beviser for, at Udkastet med flere eller færre Ændringer virkelig er blevet Lov og har været anvendt som saadan. Naar Talen er om den Lov, som de jydsk Raader dømte til Baalet, betegnes den aldrig som en blot Kjøbstædlov, men som en almindelig Lov. Den kaldes af de Samtidige Kongens Ny Lov, nova lex; en samtidig tysk Forfatter kalder den endog «ein neues Landrecht», ved hvilken Benævnelse saa bestemt som mulig Forestillingen om en Lov, der blot gjaldt for

Kjøbstæderne, er udelukket. I den korte Fortegnelse over Lovens Indhold, som Hvitfeldt meddeler, findes en heel Deel Punkter, som alene forekomme i Loven for Landet. Loven er ogsaa anvendt i en Dom afsagt af Kongen 22 December 1521, idet en Bestemmelse her er bragt i Anvendelse, som ikke forekommer i nogen anden bekjendt Lov eller Forordning end netop i den her omhandlede Lov for Landet. Endelig omtaler Bisp Lage Urne i tvende Breve til Kongen den Uorden og Forstyrrelse, der var opstaaet blandt de vordnede Bønder i Sjælland i Anledning af de Indskrænkninger i Vordnedretten, som vare indførte ved Kap. CXI af Loven for Landet.

Mødet den 26de April.

(Tilstede vare 17 Medlemmer: Scharling, Mødets Præsident; Madvig, Westergaard, Ussing, Worsaae, Reinhardt, Colding, Müller, d'Arrest, Schiern, Thomsen, Steen, Barfoed, Ørsted, Mehren, Holm. Secretæren).

Prof. Dr. L. Ussing meddelte et Par Bidrag til Grækenlands gamle Geographie. Denne Meddelelse vil tilligemed en senere, som Forfatteren ønsker at forelægge Selskabet, til sin Tid blive optaget i Skrifterne eller Oversigterne.

Da der paa Mødesedlen til dette Møde var anmeldt mange Forretningssager, var kun dette kortere Foredrag bleven ansat til Meddelelse.

Derefter forelagde Formanden for Kassecommissionen, Prof. Westergaard, Regnskabsoversigten for 1866 (see S. 148 og 149).

Da det ældste Medlem af Kassecommissionen, Oberst Hoffmann, ifølge Vedtægterne efter Tour udtraadte af denne, foretoges der Valg paa et nyt Medlem; Oberst Hoffmann gjenvalgtes eenstemmig.